

ВІДГУК

офіційного опонента

Стецюка Богдана Романовича

на дисертацію

СТРУНЕВИЧ ОЛЕКСАНДРИ ПЕТРІВНИ

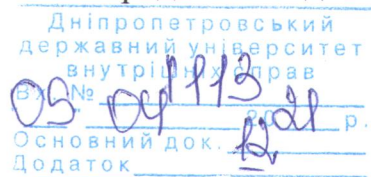
ІСТОРІЯ ПРОКУРОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук

за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

1. Актуальність обраної теми.

Становлення інституту прокуратури на українських землях відбувалося протягом не одного століття під впливом різноманітних соціально-економічних та політичних факторів. У вітчизняній науковій літературі наявна низка досліджень, присвячених історії прокурорської діяльності в Україні на різних історичних етапах. Деякі науковці досліджують це питання через призму історико-правових етапів становлення й розвитку прокуратури під час перебування українських земель у складі Російської імперії, Української Народної Республіки, Радянського Союзу. Окремі дослідники звертають увагу на більш ранні історичні періоди, наприклад на існування органів, близьких за компетенцією до органів сучасної прокуратури, за часи Української козацької держави чи в місті-державі Ольвії. Також у науковій літературі нашої держави наявна низка праць, присвячених сучасному стану прокурорської діяльності в Україні. Втім, на сьогодні в доктрині права існує не так багато робіт, в яких комплексно досліджено закономірності зародження інституту прокуратури у світі, історію прокурорської діяльності на території України за часів Російської та Австро-Угорської імперій, історію прокуратури України за радянської доби,

а також прокуратури в сучасній Україні. Тому наукове дослідження, здійснене О.П. Струневич, є необхідним та своєчасним для вітчизняної правової науки.

Актуальність здійснення теоретико-правового аналізу історії прокурорської діяльності в Україні є необхідністю трансформації ролі прокуратури у зв'язку з євроінтеграційними процесами, забезпечення незалежності та авторитетності цього органу державної влади, розширення складових його конституційно-правового статусу. Сучасний стан правового регулювання прокурорської діяльності є результатом його багатовікового функціонування. На формування сучасної прокуратури України мала вплив прокуратура радянської доби, також окремі елементи прокурорської діяльності, які є характерними для сучасної прокуратури нашої держави, були сформовані ще в часи перебування українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

Основні наукові положення, висновки та практичні рекомендації, викладені в дисертації О.П. Струневич, є достатньою мірою обґрунтованими та послідовними, а кожен пункт наукової новизни в дисертаційній роботі доведений та висвітлений у наукових працях здобувачки.

Аналіз дисертації, автореферату та публікацій дисертантки дозволяє нам зробити висновок, що наукові положення, пропозиції, висновки і рекомендації є обґрунтованими та достовірними, і це підтверджується застосуванням дослідницею широкого кола загальнонаукових та спеціальних методів наукового дослідження, які дали змогу комплексно простежити процеси становлення прокуратури та прокурорської діяльності на українських землях. Авторкою використано логіко-семантичний метод, за допомогою якого досліджено зміст прокурорської діяльності на українських землях у різні історичні періоди. Порівняльно-правовий метод використано під час аналізу стану дослідження правового регулювання історії прокурорської діяльності в Україні та закордоном, характеристики співвідношення історії прокурорської

діяльності в Україні та різних країнах світу. Методи класифікації, групування, системно-структурний, системно-функціональний застосовано під час узагальнення класифікації етапів історії прокурорської діяльності в Російській та Австро-Угорській імперіях, а також за радянської доби та незалежності України. За допомогою спеціально-юридичного і статистичного методів встановлено проблеми правового регулювання історії прокурорської діяльності. У свою чергу, структурно-логічний метод використовувався для визначення можливостей усунення окреслених проблем та оптимізації подальшого розвитку прокурорської діяльності.

Науковцем приділено велику увагу процесам зародження прокуратури у світі, в тому числі досліджено передумови зародження прокуратури в різних країнах світу, встановлено особливості становлення прокуратури до часів утворення Київської Русі, проаналізовано теоретико-правовий аспект розвитку прокуратури в IX – XV ст., зроблено висновки щодо прокурорської діяльності в період з XV – до поч. XVIII ст. Важливим та актуальним є дослідження української прокуратури часів радянської доби, а також аналіз питань прокурорської діяльності в незалежній Україні.

З позитивної точки зору відзначимо дослідження розвитку прокуратури на українських землях на різних історичних етапах через призму окремих періодів, що дозволило авторці комплексно дослідити специфіку кожної історичної епохи у контексті досліджуваного питання. Наприклад, у підрозділі 2.4 встановлено наступну хронологію, згідно з якою відбувалося формування прокуратури в країнах Європи в період XVII – XX ст.: перший етап – підготовчий (перше століття до нашої ери – XVI століття) – на вказаному етапі відбувалося створення передумов для подальшого формування прокуратури в країнах Європи.

У багатьох країнах функціонували інституції, близькі за своєю сутністю до органів прокуратури, проте не повною мірою виражали їх повноваження. Наприклад, у Римській імперії інститут прокураторів мав ознаки як адвокатів, так і прокурорів. У Франції функціонували королівські прокурори, втім їхнім

ключовим завданням був захист інтересів монарха, а не держави та її громадян, через це їх також не варто ототожнювати із прокурорами в сучасному розумінні. Проте потрібно зазначити, що саме такі інституції стали фундаментом для подальшого запровадження та розвитку прокуратури; другий етап – зароджувальний (кінець XVI – початок XVII століття) – у цей період відбулося зародження прокуратури в країнах Європи у тому вигляді, в якому вона функціонує й сьогодні. Першою європейською країною була Франція, в якій станом на кінець XVI століття вже функціонувало спеціальне законодавство про прокуратуру, а сама прокуратура виконувала функції, близькі до тих, які виконують сучасні прокуратури. Приблизно у цей же період відбулося зародження прокуратури в Німеччині, проте тогочасна прокуратура мала небагато подібних рис із сучасним розумінням компетенції даного органу; Третій етап – еволюційний (XVII – XIX століття) – на даному етапі відбувалася поступова еволюція вже сформованих інститутів прокуратури європейських держав, розширювалася компетенція даного органу. Наприклад, у Франції в 1670 році повноваження прокурорів було доповнено пред'явленням обвинувачення у справах про злочини, що передбачали покарання, пов'язані з ганьбою чи фізичними стражданнями, а в 1792 році – підтриманням обвинувачення в суді. В Німеччині в цей період поступово участь прокурора ставала обов'язковою для деяких категорій справ, а прокуратури почали функціонувати на всіх без винятку землях; четвертий етап – затверджувальний (XIX – XX століття) – етап остаточного формування прокуратур європейських держав. Зокрема, у Франції прокуратура була сформована у вигляді, наближеному до сучасного, на початку XIX століття. Італія, яка взяла за основу французьку модель, завершила створення власної прокуратури в середині XX століття.

Також позитивним моментом дисертаційної роботи є дослідження правового регулювання різноманітних сфер на окупованих територіях України Луганської та Донецької областей. Важливо, що авторка під час дослідження порушила проблематику особливостей збирання прокурором доказів на

окупованих територіях України Луганської та Донецької областей, до яких віднесено: 1) неможливість доступу прокурора до окупованих територій України Луганської та Донецької областей; 2) неможливість витребування необхідних доказів в установах, підприємствах та організаціях, що знаходяться на окупованих територіях України Луганської та Донецької областей; 3) перебування осіб, у розпорядженні яких знаходяться докази на окупованих територіях України Луганської та Донецької областей; 4) фактична неможливість отримання доказів у вигляді показань осіб (свідків чи потерпілих) з числа мешканців тимчасово окупованої території.

Актуальними вважаємо виділені недоліки законодавства, яке врегульовує прокурорську діяльність в Україні, а також запропоновані до нього зміни. Так, до недоліків правового регулювання прокурорської діяльності в Україні віднесено: 1) прогалини правового регулювання здійснення прокурорської діяльності в частині звернення до суду для підтвердження підстав представництва прокурором інтересів держави або громадянина в суді; 2) подальше поглиблення політизації прокуратури; 3) невідповідність структури прокуратур і їх організаційно-правової системи структурі судової системи в цілому; 4) незбалансованість правозахисної діяльності прокуратури; 5) відсутність законодавчої ініціативи в Офісі Генерального прокурора; 6) узагальнення здійснення функції прокурорського нагляду в кримінальному провадженні.

Важливо, що дисертантка розкриває проблем правового регулювання прокурорської діяльності в Україні, зокрема: 1) встановлення партнерських відносин між прокуратурою і людиною за умови реалізації субординаційно-координаційного принципу; 2) проблема скасування або збереження загального нагляду як різновиду наглядової прокурорської діяльності; 3) проблеми правового регулювання добору кадрів для здійснення прокурорської діяльності; 4) проблеми визначення критеріїв морально-етичних якостей при доборі кандидатів на посаду прокурора.

Своєчасними є пропозиції дисертантки щодо внесення змін до чинного законодавства. Наприклад, з позитивної сторони відзначимо запропоноване вирішення проблеми встановлення партнерських відносин між прокуратурою та громадянами шляхом повернення до дії частини 5 статті 32, частини 6 статті 46 та частини 2 статті 77 Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 року № 1697-VII, якими мають бути урегульовані питання участі громадськості в дисциплінарному провадженні щодо прокурора, а також щодо внесення змін до пункту 4 Порядку проходження прокурорами атестації: «4. Порядок роботи, перелік і склад кадрових комісій визначаються відповідними наказами Генерального прокурора. До складу кадрових комісій можуть бути включені за згодою народні депутати України, працівники громадських, правозахисних організацій, представники громадськості та засобів масової інформації».

Отримані результати наукового дослідження характеризуються високим рівнем достовірності, опираючись на використаний широкий спектр законодавчих актів, нормативних документів та наукових праць. Авторка підняла актуальні проблеми сучасного правового регулювання діяльності прокуратури в Україні та запропонувала власні підходи до їхнього вирішення. Аналіз дисертаційної роботи, опублікованих праць та автореферату О.П. Струневич дозволяє зробити висновок про обґрунтованість та глибоке опрацювання теми дослідження.

3. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів.

Теоретична цінність дисертаційного дослідження Струневич Олександри Петрівни на тему «Історія прокурорської діяльності в Україні: теоретико-правовий аналіз» полягає в тому, що дана дисертація є однією з перших спроб, на підставі вивчення сучасних наукових надбань учених, аналізу чинного національного та зарубіжного законодавства, проєктів нормативно-правових актів, з'ясувати сутність та особливості правового регулювання прокурорської діяльності, що дозволило сформулювати відповідну концепцію розвитку й реалізації прокурорами своїх прав під час та після проходження служби в органах прокуратури, обґрунтувати низку нових теоретичних положень і

висновків, надати практичні рекомендації та пропозиції з досліджуваних питань. За результатами дослідження було сформульовано низку наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем.

Практична значущість наукових результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані для подальшої розробки проблемних питань історії формування та розвитку прокурорської діяльності; під час розробки змін і доповнень до нормативно-правових актів щодо закріплення правових засад реалізації прав прокурорами задля здійснення правоохоронної функції; для покращення стану реалізації прав на різних етапах проходження служби прокурорами; тези, положення, висновки, пропозиції, зроблені в дисертації, можуть бути використані в ході наукових конференцій та диспутів, під час вивчення таких наукових дисциплін, як «Історія політичних і правових учень», «Теорія держави і права», «Правоохоронні органи України», «Філософія права», «Юридична деонтологія» у вищих юридичних закладах освіти, при підготовці лекційних та семінарських занять, у науково-дослідній роботі студентів, слухачів та курсантів, у процесі підготовки робочих програм та планів, підручників, навчальної та прикладної літератури.

4. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях.

Повнота викладення наукових результатів дисертації підтверджується тим, що основні результати дисертації, висновки та пропозиції знайшли відображення в одноосібній монографії, 18 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, 6 статтях – у закордонних наукових виданнях, а також у 8 тезах доповідей і повідомлень на науково-практичних конференціях

5. Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, що логічно поєднані у 16 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 437 сторінок, з яких основного тексту – 368 сторінок. Список використаних джерел складається із 430 найменувань і

займає 40 сторінок. Структура роботи є логічною та дозволяє досягти поставленої мети та вирішити поставлені дослідницею завдання.

Використані в дисертації ідеї, положення та гіпотези інших авторів мають посилання та й використані винятково для підкріплення ідей дисертантки. Робота виконана грамотно, дотримуючись наукового стилю, а її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. Зміст автореферату є ідентичним до змісту дисертації. Автореферат достатньою мірою висвітлює основні наукові та практичні положення дисертаційної роботи. Теоретичні і практичні результати дослідження характеризуються єдністю змісту, відображають високий рівень розуміння дисертантом досліджуваних наукових проблем, базуються на достатній джерельній базі, що свідчить про значний особистий вклад ученої в розвиток науки теорії та історії держави і права.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Не зважаючи на те, що в науковому дослідженні О.П. Струневич «Історія прокурорської діяльності в Україні: теоретико-правовий аналіз» в наявності чимало позитивних аспектів, проте, як і в будь-якій дисертації, містяться певні недоліки та дискусійні положення, зокрема:

По-перше, ми звернули увагу на недостатню емпіричну базу зазначеного дослідження. Це передусім проявляється у незначній кількості офіційних статистичних даних, які були використані в даному дослідженні. В роботі наявні окремі статистичні дані щодо кадрового забезпечення органів прокуратури в радянський період, проте досліджуючи діяльність органів прокуратури на українських землях в інші історичні епохи, дисертантка фактично не посилалася на дані статистичних досліджень. Це ж стосується і дослідження функціонування правоохоронних та судових органів на окупованих територіях України Луганської та Донецької областей та в Автономній Республіці Крим, в якому, на наше переконання, дисертанткою мало бути використано значно більше статистичних даних для аналізу сучасного стану діяльності прокуратури на цих територіях.

По-друге, вважаємо дискусійним підхід дослідниці до класифікації етапів розвитку прокурорської діяльності на українській території. В деяких підрозділах, наприклад у підрозділі 2.4, дослідниця здійснила наступну класифікацію етапів формування прокуратури в країнах Європи у період XVII-XX ст.: 1 етап – підготовчий (1 століття до нашої ери – XVI століття); 2 етап – зароджувальний (кінець XVI - початок XVII століття); 3 етап – еволюційний (XVII – XIX століття); 4 етап – затверджувальний (XIX - XX століття). Не зважаючи на деяку спірність використаних автором формулювань, відзначимо з позитивної точки зору методику, яка була використана при формуванні даної класифікації. Проте звернення до ряду інших класифікацій свідчить про застосування автором відмінної методики. Наприклад, у підрозділі 2.2 при аналізі специфіки прокурорської діяльності в Австро-Угорській імперії автором було здійснено наступну класифікацію періодів: період I (1849-1855 рр.) – становлення прокурорської діяльності в Австро-Угорській імперії; період II (1851-1867 рр.) – створення та розвиток спеціалізованих прокуратур; період III (1867-1918 рр.) – розширення прокурорських повноважень. На наше переконання, автору слідувало б додержуватись єдиної стилістики при формулюванні висновків та при формулюванні подібних класифікацій, демонструвати авторське бачення специфіки кожного етапу, відображаючи його у відповідних назвах.

По-третє, у змісті всієї роботи ми звернули увагу на певне розбалансування висновків, яке проявляється в неоднорідному підході автора до висвітлення ключових історичних подій, які відбувались на різних етапах становлення прокуратури на українських землях. Наприклад, у підрозділі 3.2, досліджуючи закономірності функціонування прокуратури у довоєнний період, дослідниця встановила, що етап 1930-1934 рр. характеризується наступними особливостями: було створено єдиний центр, який здійснював керівництво усією системою прокуратури СРСР; було прийнято нове Положення «Про прокурорський нагляд СРСР»; змінилась організаційна структура органів прокуратури. У свою чергу, етап 1934-1938 рр. характеризувався такими

особливостями: було остаточно сформовано систему місцевих органів прокуратури УРСР; було розширено систему спеціалізованих прокуратур; прокуратура УРСР перейшла у повне підпорядкування Прокурора СРСР. До особливостей етапу функціонування прокуратури у довоєнний період від 1938 по 1941 рік було віднесено: посилення впливу держави на органи прокуратури та зміни кадрової політики в органах прокуратури. Втім, у більшості інших підрозділів дослідницею не було здійснено виокремлення кожного проаналізованого нею етапу становлення прокуратури на українських землях (наприклад, у підрозділах 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 2.1, 2.3 тощо).

По-четверте, досліджуючи позитивний зарубіжний досвід діяльності прокуратури та шляхи його запозичення для України, основна увага дисертантки була приділена англо-саксонській системі діяльності прокуратури, зокрема діяльності органам прокуратури Сполучених Штатів Америки та Великої Британії, при цьому в дослідженні акцентовано увагу саме на запозиченні досвіду США, в той час як за результатами аналізу британського досвіду дослідницею не сформульовано жодної пропозиції щодо удосконалення законодавства України. В умовах, коли Україна ставить перед собою ціль вступу до Європейського Союзу, на наше переконання, увага вітчизняних дослідників має бути спрямованою на запозичення досвіду, в першу чергу, європейських держав, враховуючи, які стратегічні завдання на сьогодні поставлені перед вітчизняним законодавцем.

По-п'яте, маємо зауваження до авторки щодо обраної нею структури дисертаційного дослідження. У розділі 4 питання правового регулювання прокурорської діяльності на окупованих територіях України Луганської та Донецької областей, а також на території Автономної Республіки Крим розглядається як один із аспектів основних тенденцій розвитку правового регулювання прокурорської діяльності на території України. На нашу думку, наявність в Україні окупованих територій, а також функціонування прокуратур на цих територіях є однією із особливостей сучасного стану прокурорської

діяльності в Україні. Вважаємо, що ці питання мали б бути винесені в окремий підрозділ та дослідженні більш ґрунтовно.

Однак, висловлені нами зауваження мають рекомендаційний характер, не применшують належного рівня дисертаційного дослідження О.П. Струневич та не впливають на загальну позитивну оцінку роботи і її науково-практичну цінність.

7. Загальний висновок

Отже, дисертанткою обрано актуальну на сьогодні тему для дослідження, адже сучасний стан правового регулювання прокурорської діяльності є результатом його багатовікового формування. Тому подальше удосконалення законодавства України в цій сфері нерозривно пов'язане із історією її становлення.

Дослідниця у своїй праці висвітлила широке коло проблем та зробила значну кількість унікальних наукових висновків, які є важливими для сучасної науки теорії та історії держави і права України. Авторка коректно аргументує свої судження, пов'язує загальнотеоретичні та практичні проблеми з соціально-економічною та політичною специфікою конкретних історичних епох, формулює ґрунтовні висновки щодо напрямів удосконалення чинного законодавства, яке регулює прокурорську діяльність в Україні. Усі поставлені авторкою завдання дослідження були виконані в повній мірі. Все наведене вище дозволяє зробити висновок про наукову зрілість автора, його уміння досліджувати складні питання науки теорії та історії держави і права. Праця відображає високий рівень розуміння дисертантом досліджуваних наукових проблем.

Дисертаційне дослідження є теоретично цінним та має практичну значущість. Оновні результати дисертації, висновки та пропозиції знайшли відображення в монографії, низці статей та тез доповідей. Окрім того, дисертація відповідає встановленим вимогам до таких робіт, які ставляться до написання докторських дисертацій Порядком присудження наукових ступенів,

затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567.

Незважаючи на певні зауваження, щодо змісту дисертації, робота Струневич Олександри Петрівни на тему «Історія прокурорської діяльності в Україні: теоретико-правовий аналіз» є самостійним завершеним науковим дослідженням, містить наукову новизну, відповідає вимогам, які ставляться до написання докторських дисертацій Порядком присудження наукових ступенів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 та може бути рекомендована для подання в спеціалізовану вчену раду для подальшого публічного захисту.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри права та правового регулювання
авіаційної діяльності
Льотної академії
Національного авіаційного університету

Б.Р. Стецюк

Підпис Стецюка Богдана Романовича
засвідчую.

В. о. заступника начальника
Льотної академії НАУ

М.Ю. Сорока